

d. 14. változat öst. 9. (öst.) = Öst 9(Szöveg)

rő jelentésű szavaiból alakult ki : a latin "vulgaris"-ból (=közönséges) és a török "bulgha"-ból (=keverni). A Kr. u. I. évezred folyamán ezen szavak jelentése fokozatosan átalakult : egy *paraszti* és egy *nomád* népet neveztek így. A nevek hasonló hangzása következtében az egykorú történelemírás a két különböző kulturájú és eltérő életvitelű népet gyakran összekeverte. A fogalomzavar eredményeként a kárpátmedencei "vulgares" népcsoport kora-középkori története egyszerűen elkallódott.

3.3.1. Vulgares (barbár helyett).

3.3.1.1. A vulgares szó eredeti jelentése (a III.-IV. sz.-ig) = *alacsony társadalmi fokon álló emberek tömege*¹.

3.3.1.2. Vulgares mint népnév. A Római Birodalom hanyatlási időszakában egykori barbárok lettek a társadalom uraivá. A krónikák írói (feltehetően barbár vezetőik iránti tapintatból) az V. sz.-ban a "limes"-nél felbukkanó, a történelembe mintegy belépő népeket nem "barbár", hanem "vulgares"² gyűjtőnévvel nevezték. A szó jelentése tehát megváltozott : a "*közönséges*" jelző nép-megnevezéssé alakult át. *Mint népnév* az V-től a IX. sz.-ig fordult elő.

3.3.1.3. Az első összecsapás egy "vulgares" haddal. Paulus Diaconus szerint a langobárdok vándorlásuk során (feltehetően a Kárpátmedencébe³ való belépésük alkalmával) találkoztak először⁴ a "vulgares" néppel. *Az V. sz. harmadik évtizedében első ízben felbukkanó népnevet a langobárdok szájhagyománya őrizte meg az utókor számára, akik a vulgares szót a Historia Langobardumban a VIII. sz.-ban írták le.* Paulus D. a langobárdokkal Pannóniában együttélő népet következetesen *vulgares*⁵-nek nevezte⁶, bár az ő korában a bulgares megnevezés általánosabb volt.

3.3.1.4. A történelemírás a VI. sz. 4. évtizedéig csak vulgarest ismert. Írásban elsőként az V. sz. végén Ennodius latin történetíró említi a "vulgares" népet. Többször fordul elő szövegében a "vulgares", feltehetően *két népcsoportra vonatkoztatva* : 1) a Kárpátmedence paraszti lakosságára ; 2) a Fekete Tenger környékén nomadizáló (proto) bulgárookra .

¹ Heinrich Kunstmann "Über den Namen der Bulgaren." c. írásában a "Die Welt der Slawen." c. folyóirat 1883. évf. 128. old. hivatkozik régi latin szótárak értelmezésére, melyek szerint *vulgares* = *nagy tömegű egyszerű nép*. A szónak két alapértelmezése van a III. sz.-ban: a) *tömeg, sokaság* b) *közönséges nép, csőcselék*.

² H. Kunstmann az id. műben tovább : "vulgares a IV. és V. sz. forrásaiban a barbarikum addig névtelen népeire vonatkozott."

³ Besevliev Protobulgarische ... Geschichte 75. old. "Kárpátok északi peremén"; Fredegár krónika a VII. sz.-ból (III,65) "a Dunánál"; Avenarius "a Kisalföldön. a Dunától északra"

⁴ Historia Langobardorum I. 16-17 "egy folyón való átkelés után a langobárdok alvó táborát éjjel *vulgares* támadták meg, sokukat megöltek vagy megsebesítettek, a király is meghalt."

⁵ Hist. Langobardorum II 26. fesorolja azokat a pannóniai népeket, melyekből önkéntes menekült csoportok csatlakoztak az Itáliába tartó langobárdokhoz : "Gepidos, Vulgares..." stb

⁶ A VIII. sz.-ban az avar uralom ellen fellázadt pannóniai népek közül a Hist. Langobardorum II.29. az Itáliába menekülteket említi : "Vulgarum dux Alzeo" vezetésével.

A VI. sz. elején a római történetírók mindkét népcsoportot vulgares-nek nevezik⁷, azaz a VI. sz. közepéig "bulgares" írásban nem fordul elő. **3.3.1.5.**

530 után a római forrásokban vulgares helyett túlnyomóan bulgares szerepel, egészen a IX. sz. végéig. A görög szövegekben, mivel v az abc-jükben nincsen, csakis bulgares található.

3.3.1.6. Paulus Diaconus még a VIII. sz.-ban is megkülönbözteti a két népcsoportot. A Kárpátmedence népét következetesen vulgaresnek nevezi (mindig v-vel). Paulus D. szerint vulgares :

- 1) egy Pannóniában a langobárdoktól függőségben élő nép (5. l.)
- 2) Egy csoportjuk a langobárdokkal együtt hagyja el Pannóniát (5.l.)
- 3) az V. sz. végén és a VI.sz.-ban keleti gótok ellen harcoló nép (l. 19. l.) ;
- 4) A VIII. sz-ban az avarok fellázadt alattvalói (l. 6.sz. l.)⁸

Ugyanő hangsúlyozza, hogy az V. sz. végén a Thráciát "kegyetlenül" dúló nomádok bulgárok (l. 30. sz. l.)

3.3.1.7. Döntő fontosságú az ú.n. bajor geográfus leírásában (**descriptio**) a IX. sz.-ból⁹ a **vulgarii**: nagy területen, nagy tömegben élő, parasztias településű nép a Kárpátmedencében. (Részletesen l. 3.3.6. valamint a 78-89. l.)

3.3.2. A bulgár név kialakulása.

3.3.2.1. Török törzsekkel kevert népcsoportok "bulgar" megjelölése évszázadokkal előzte meg a balkáni bulgár államalapítást. Ezen kis népek gyors továbbvándorlásának nincs nyoma, csak a VII. sz. elejéről (mielőtt Kuvrat Nagy-Bulgáriát megalapította) ismertek bulgár törzsek a Fekete Tengertől keletre és északra.¹⁰

3.3.2.2. A bulgárok önmegnevezése: **bulgar = keverék.**¹¹ (bulgha török szó = keverni. L. továbbá *Walter Pohl* 21. l.) Feltehető, hogy az akkor még török nyelvű nép a hallásból ismert "vulgares"-t a saját használatára érthetővé tette (a kezdőbetű **b**-vé alakításával). Moravcsik Gyula a

⁷ a *Ennodius*, Theoderik keleti gót király panegyricusa (= dicshimnusz író) aki krónikáját 503-ban írta le, az V.sz. végén és a VI. sz. elején Pannónia II. (Sirmium környéke) lakóit és a Balkánon a keleti gótokkal hadakozó barbárokat egyaránt "vulgares"-ként emlegette (mindig V kezdőbetűvel).

b *Cassiodorus*nál fordul elő még "vulgares", de 530 után "bulgares"-t ír..

c *Marcellinus Comes*-nél, aki 530 után írt, már csak "bulgares"- el találkozunk. Ezután a latin krónikáirók évszázadokon át váltogatják a szókezdő v illetve b betűt. (Az itt megadott dátumok minden esetben a leírás és nem az esemény időpontjára vonatkoznak.)

⁸ A *Fredegar* krónika leírja (4. 72.), hogy Konstantinápoly sikertelen ostroma után, 635/6-ban az avar birodalom vulgaresei fellázadtak. *9000 harcos* és családja elmenekült, akik közül egy vérfürdő után *700 maradt életben.* Ezek végülis (Paulus D. szerint a "*Vulgarum Dux*" embereivel együtt) *Grimoald langobárd királynál a Benevent dukátusban kaptak menedéket.*

⁹ A *Descriptio* majdnem betűszerint hű leírása megtalálható *Erwin Hermann* középkori forrásokat ismertető művének 220-221 oldalán: "*Slawisch-germanische Beziehungen im südostdeutschen Raum*"

¹⁰ *Besevliev* : *Protobulgarische Geschichte* 146.old. : A Fekete Tenger környékén feltehetően folyónevek után elnevezve (az örmény ál-Moses Chorenaci szerint) 4 bulgár törzs helyezkedett el: a *Kupi-bulgárok*, a *Du ŷi-bulgárok*, az *Olchontor-bulgárok* és a *C'dar-bulgárok*.

¹¹ *Tomaschek* *Bulgares* a *Realencyklop. d. classisch. Wissenschaften* 3. kt. (1897) 1040 o.

bulgárokat a pontusi steppék hun maradványai és a keletről érkező ogur törzsek keveredéséből származtatja.¹² A népek keveredése nem a kémiai vegyülés hirtelenségével történik. Az összetelepüléstől kezdve *nemzedékeknek* kell felnőni ahhoz, hogy egy ilyen egyesülésből kialakult nép keveréknek (bulgár) vallja magát, Következésképpen a VI. sz. első évtizedei előtti forrásokban a "bulgár", mint népnév nem fordulhatott elő. Tomaschek és Moravcsik Gyula¹³ a bulgár név kialakulásának időpontját az V.sz.végére teszik. Keltezésük fél évszázaddal előzi meg a "bulgares" első leírását (530 körül) a latin történetíróknál, akik viszont nem vehették át a **b-t** a több mint egy évszázaddal az elhalálozásuk után élő Ioannes Antiocheustól. Walter Pohl szerint a Fekete Tengertől északra nomádizáló népek az V. sz. második felében olvadtak össze¹⁴ nevük azonban csak a VII. sz.-tól lett általánosan bulgárrá.¹⁵

3.3.2.3. Betacizmus=Az ókor végén a közönséges (vulgár) latin nyelvben a V betű bizonyos esetekben **B**-vé való átalakulása¹⁶. Elképzelhető, hogy a bulgár név is betacizmus hatására alakult ki a vulgaresből, mert: a) a bulgár szó a latin szerzőknél jóval korábban fordul elő, mint a bizánciaknál; b) a nevet adó népkeveredés (463-ban, l.12. sz. l.áb.) és a bulgár szó első latin leírása között (530 körül) igen rövid idő telt el. A "bulgares" egyik fő elterjesztője az a *Jordanes* történetíró volt, aki a VI. sz. közepén maga is vulgár latin nyelven írt¹⁷.

3.3.2.4. Boulgaroi. A bizánci írók az V. és a VI. sz.-ban nem ismertek bulgárokat, csak *hunokat*, *masszagétákat*, valamint "*sklavenoi*" vagy "*barbaroi*" népeket. A görögök akarva sem vehették át a Vulgares kezdő v-jét át, miután ABC-jükben V nincs. A VI sz-ban leírt. görög szövegekben előforduló boulgaroi általában kárpátmedencei néppel együtt említődik, tehát tulajdoképpen **b**-vel kezdődő *vulgaroi*. Példák :1.) Kosmas Indikopleutes¹⁸, aki már 548-ban "boulgaroi"-nak mond, egy bizonyára vulgares népcsoportot, amely a Kárpátmedence délnyugati peremén, az Illyricumban telpedett meg. 2.) Johannes Malalas (műveit 560 körül írta, l. Moravcsik Byzantinoturcica I 184 o) a Vitalian

¹² Moravcsik Gyula.: Zur Geschichte der Onoguren. Ungarische Jahrbücher 1930. (54.o.) A steppéken nomadizáló hunok 463-tól kezdve keveredtek a keletről érkező ogur törzsekkel.

¹³ Moravcsik :Byzantinoturcica 50. old.. a bulgár név első felmerülését 482-re teszi. Zenon császár 482-ben hívta be a gótok ellen a bulgárokat. Az id. mű 173. oldalán viszont olvasható, hogy a szóbanforgó eseményt Ioannes Antiocheus először a VII.-VIII.sz. fordulóján írta le.

¹⁴ Walter Pohl a : "Die Awaren-"ben (megjelent 1988) 24 old.

¹⁵ W. Pohl id. mű 23. old.

¹⁶ Heinrich Kunstmann 1 sz. l.j.-ben id. mű 126. old.

¹⁷ Ves. Besevliev megállapítása :Die Protobulgarische ...Geschichte. 41.old. Jordanes Moesiában (a Balkán Duna menti tartományában) élt.

¹⁸ Kb 548-ban megírt művében (l. E. O. Winstedt : The Christian topography of Chosmas Indicopleustes, Cambridge 1909) Illyricumban és Dalmáciában keresztény bulgárokról tudósít más, Kárpátmedencéből elszármazott megkereszteltek (pl herulok) társaságában. Bizonyára nyugati vulgares népségről van szó. (bulgares kárpátmedencei népek társaságában). A "boulgaroi" első görög betűs leírása nyilvánvalóan a latin vulgares átírásából származik.

felkelés krónikájában (513-15) a hunokat és bulgárokat egyszerre említi.¹⁹ A felkelésben valószínűleg *mindkét népcsoport* zsoldosai résztvettek. Io. Malalas "bulgár"-ját több görög szerző is átvette. Az avarok érkezése után a *bulgár* szó gyakrabban fordult elő a görög szövegekben : *bulgares* és a velük együtt emlegetett *gepidák* (akiknek állama *akkorra* már megszűnt) mint *avar szövetségese* vettek részt a balkáni hadjáratokban . A gepidákkal való együttemlegetés kárpátmedencei népre utal. A pontusi bulgárok részvétele az avarok balkáni hadjárataiban már csak azért sem lehetséges, mert a protobulgárok a Bizánc elleni avar hadjáratok teljes időtartama alatt (582-626) a türk (később kazár) birodalom fennhatósága alatt álltak. Teljességgel mégsem zárható ki részvételük az avarok bizánci csatáiból ,mert *esetleg* egy törzsük maradhatott a Duna deltájánál avar uralom alatt .

A "boulgaroi" a görögöknél csak 680-tól, a bulgár honfoglalás évétől jelenti egyértelműen a keleti vulgares népet, vagyis a bulgárokat.

3.3.3. A bulgares és a vulgares népcsoportok különbözősége.

Az eddig elmondottakból a vulgares-bulgares elnevezések váltakozó, látszólag rendszertelen alkalmazása állapítható meg. Közelebbi vizsgálatnál kiderül, hogy *a két népet a történelemírők gyakran összekeverték,* miközben a keleti népcsoport (a *bulgárok*) dicsőséges haditetteinek árnyékában az ugyanakkor avar uralom alatt élő *nyugati vulgares* nép a feledés homályába süllyedt. Mindezek ellenére a két nép különbözősége több történelemkutatónak is feltűnt²⁰. A két nép nemcsak földrajzilag élt egymástól távol , de merőben *eltérő* volt a *kultúrájuk és viszonyuk a környező népekhez* .

3.3.3.1. A lakóterületek.

1) Nyugati terület: A *vulgares* népcsoport hazája a Kárpátmedence, mert ha az V.és VI. sz. kisebb-nagyobb háborúiban résztvettek, mindig kárpátmedencei népekkel együtt. Hazájukban, vagy annak közelében pl Illyricumban²¹ (azaz a volt Jugoszlávia nyugati felében), vagy Itáliában (25.c l.) harcoltak.

2) Keleti terület. A *(proto)bulgares* a Kárpátmedencétől úgy 1000 km -re keletre tartózkodtak, és pedig a Fekete Tengertől északra.²² Hadi portyázásaik a jelenlegi Bulgária területén,²³ vagy attól délre zajlottak le.

¹⁹ Ioannes Malalas : Chronographia. L. Dindorf, Bonn 1831. 402. old, 3-7.

²⁰ Példák: *Simonyi D.:* Die Bulgaren...im Karpatenbecken Acta Arch.Hung.10(1959)227. *Vékony Gábor* Onogurok...A Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve (1981) 71-82. Évszázadokon át a Kárpátmedencében jelenlévő pannonbulgárokkal számol *Hans Ditten:* Protobulgaren...Bulgarian Historical Review 8 (1980) 51-77; valamint *V. Besevliev* Die protobulgarische ...Geschichte. *Rajtuk kívül az összes bulgár történetíró.*

²¹ Paulus Diaconus Historia Romana XV.,15; azonkívül láb. 25b és 25c.

²² Walter Pohl: Die Avaren, München 1988. 24.old leírja a hun keveréket a Mäotisnál

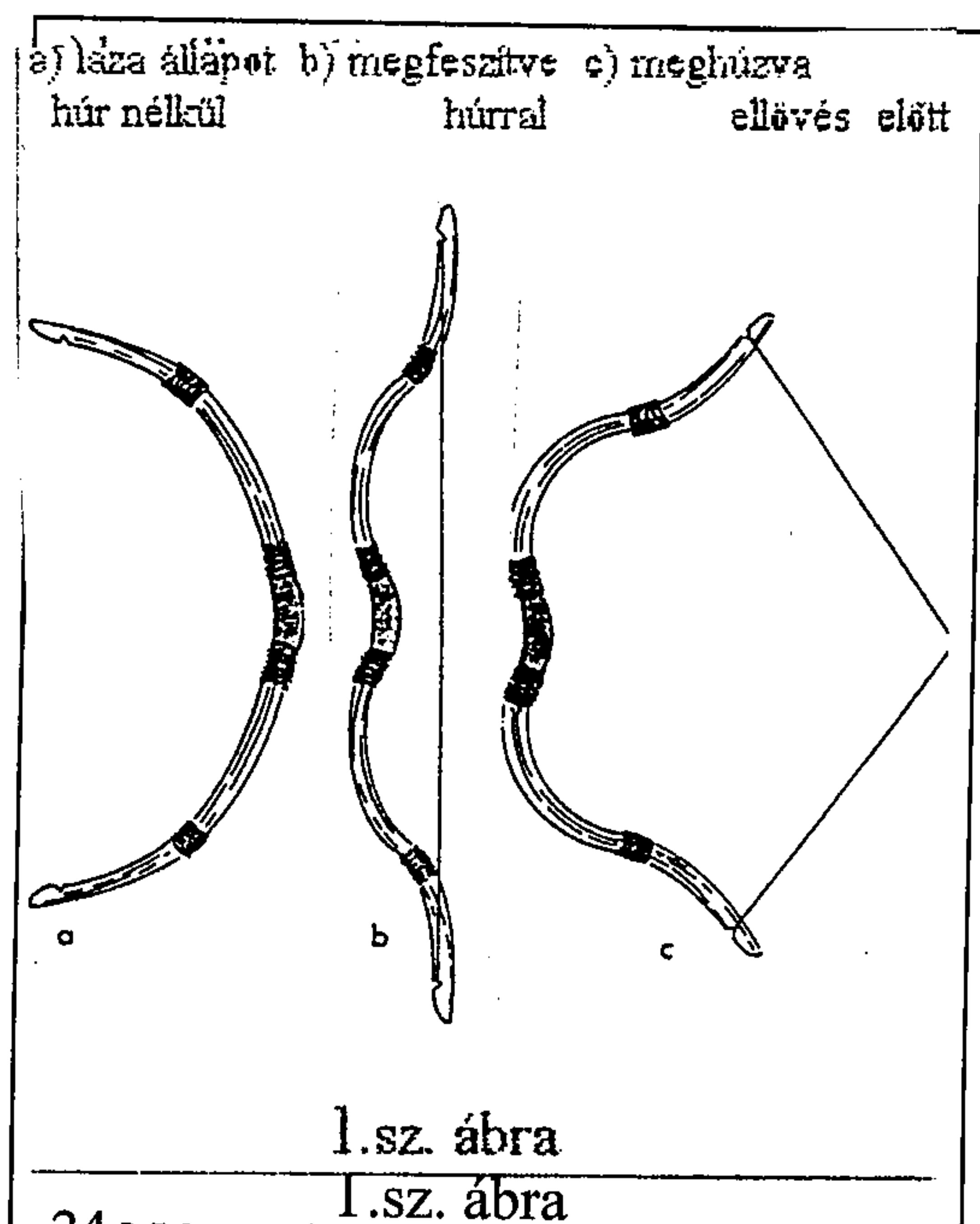
a) a Kárpátmedencéből kimenekült hunok (Attila fiai) Jordanes, Getica 5, 38

b) a keletről érkező nomád népek Acta Or. Hung.24 (1976) 125-40 Priskos töredék

c) a IV. sz-tól helyben maradt hunok (Pontustól é.) Prokop De Bello Gotico 4.4. 734.o.

²³ 1. l. 13. Zenon keletrómai császár 482-ben hívta be a bulgárokat a keleti gótok ellen. Innen kezdve Bizánc évszázadokon át csatázott a bulgárokkal.

3.3.3.2. A lakosság kultúrája és életmódja. 1) A Kárpátmedencében, Európa legnagyobb erdőtlen területén a kőkortól (mesolithikum) kezdve művelték a földet. A medencét a népvándorlás korában már teljesen feltöltötte egy paraszi (vulgares) lakosság. Valószínűleg ennek a paraszi tömegnek első fegyveres megmozdulásáról számol be a Historia Langobardorum (l. 4. sz. lj.), mely szerint egy vulgares sereg éjjel támadta meg az alvó (langobárd) tábort. A támadót az időpont és a körülmények megválasztása mint gyengébb felet leplezik le. A csata folytatása ²⁴ nappal történt, amikor is a langobárdok megölt királya helyett válsztott új vezér, Lamisso, rá tudta beszélni népét egy újabb megütközésre. A langobárdok (akik akkor még jórészt lovak nélkül harcoltak) üldözőbe vették és utólérték nyilvánvalóan gyalogosan elvonuló ellenfeleiket. A nappali harcban Lamisso harci erőben alaposan meggyengített csapata legyőzte az éjjeli támadókat. A langobárdok csak azért tudtak fordítani, mert ellenfelük nem

nyilazó nép²⁵ volt. Ez a parasznép (vulgares) az elkövetkező évszázadokban a források szerint számos harci cselekményben vett részt (l. 24. és 26. sz. lj.), de a fegyveres összetűzésekben gyakran húzta a rövidebbet.

2) A steppén három nomád népcsoport keverékeként alakult ki a bulgár nép, (l. 22. sz. l. ábr.) amely kialakulása után még sokáig megtartotta lovasnomád-nyilazó jellegét. Csatait általában megnyerte. Az első bulgár betörés Thráciába annyira megijesztette az akkor a Balkánt dúló keleti gótokat, hogy hamarosan átköltöztek Itáliába. A steppén maradt bulgárok folyamatos harcban álltak a

²⁴ Német kutatók a langobárd királyok nevei alapján 425 és 446 közé teszik az éjjeli öldöklés dátumát, ami a bulgár nép kialakulása előtt történt. Feltételezik hát, hogy a hunok támadtak éjjel, ami teljességgel lehetetlen. Sőtétben ők sem használhatták fő fegyvereiket, rettenetes nyilaikat. Bulgár történészek még korábbra teszik az ugyancsak nyilazó bulgárok támadását, őket tehát a nyilak éjjeli célbatalálásán túlmenően az sem zavarja, hogy a bulgár nép 100 évvel a kérdéses csata után alakult ki.

²⁵ A nyilazó népek sorozatát 375-ben a hunok nyitották meg. A hunok után következtek az avarok, a dunai bulgárok, a honfoglaló magyarok, a besenyők, a kunok és a tatárok. A hunok megjelenése megváltoztatta a népvándorlás lefolyását. Az addig veretlen germán népek elfutottak előlük, vagy behódoltak nekik. Legyőzhetetlenségüknek két oka volt:

a) Fegyverük, a visszacsapó íj, a korszak csodafegyvere volt. (l. 1.sz. ábra.) Ez a szkíta íj megerősített, messzehordó változata volt (lőtávolság több 100 m), kiváló célzási eredménnyel. Az íj elkészítése középázsiai műhelyekben évekig tartott és igen sokba került.

b) Ahogy harcoltak vele Nem bocsájtkoztak ellenfelükkel közelharcba, csak nyílzáporokat lövelve száguldottak feléjük. Közelbe érve hirtelen fordultak, majd hátrafordulva is képesek voltak nyilazni: vágató lovaik hátán az íj teljes megfeszítéséhez szükséges 40 kg erőt kifejtteni. Szükség esetén megismételték a támadást. A harcmódor elsajátítását a felnövekvő suhancok gyermekkoruktól gyakorolták a steppén. Új hazájukban, hódítás után nem volt meg a tréninghez nélkülözhetetlen terep: 2-3 generáció után megszűnt harci sikereik sorozata.

Keletrómai Birodalommal. Betöréseik sikeresek maradtak, míg végül 680-ban elhódították Bizánctól Thráciát, ahol megtelepedtek. Hódításukat (a mai Bulgáriát) túlerővel szemben is mindvégig megtartották, bár ősi bulgár-(török) nyelvüket a szláv többségű lakossággal keveredve kb 300 év alatt elveszítették.

3.3.3.3. A szövetségesek és az ellenségek. 1) A (vulgares) paraszt a gepidák egész kárpátmedencei tartózkodása alatt (több mint két évszázad) a szövetségesük maradt²⁶, sőt a gepida államot elsöprő csatavesztés ellenére is barátkozott a Kárpátmedence gepida maradékaival. (Lásd három gepida-barbár falu tragikus végű együtt mulatozását a Bánátban 599-ben²⁷).

Ugyanaz a (vulgares) nép viszont egy másik germán törzsnek, a keleti gótnak elkeseredett ellensége volt. Attila halála után a keleti gótok néhány évtizeden át a hatalmukban tartották Pannóniát. Az őslakossággal nagyon meggyűlöltethették magukat, mert a "vulgares" nép nemcsak Pannóniában, hanem Itáliában, a gót királyság megszüntetésére indított hosszan tartó háborúban is ellenük harcolt.²⁸

2) A pontusi steppék bulgáriai nomádok voltak. A szlávokkal (az antokkal) együttműködtek, elősegítették a szlávok beáramlását a Balkánra, végülis felszívódtak a szlávok között. Csataikat majdnem mindig megnyerték. A nyugati "vulgares" néppel ellentétben a keleti gótokkal szemben is győzelmesek voltak.

3.3.4. Amit a források a Kárpátmedence kora-középkori népéről elárulnak.

Ha a forrásokat a 3.3.3. pontban elmondottak alapján vizsgáljuk, úgy a nyugati "vulgares" nép történelmének egyes mozzamatait a következőkben foglalhatjuk össze:

3.3.4.1. A vulgares-langobárd összecsapás az V. sz. első felében.²⁹

²⁶ A gepidákkal együtt küzdenek: a) Paulus Diac. : Historia Romana XV,15: vulgares-gepida szövetség 488-ban Sirmiumnál a keleti gótok ellen.

b) 504-ben visszafoglalják a keleti gótok Sirmiumot a gepidáktól és vulgares csapatokat győznek le. Cassiodor Chronica 504 -ről: "Theoderici victis Vulgaribus.Sirmium recipit Italia"

c) 530-ban herulokat, gepidákat és "bulgares"-t (a b valószínűleg betacizmus l 15. láb.) együttesen említi az Illíricumba való gyakori betöréseknél Jordanes : "Romana"³⁶³.

20. "Illiricumque saepe ab herulis, gipidisque et bulgaris devastantibus."

²⁷ Theophylaktos Simokattes VIII 2, 10-4,3. Az együtt mulatozókat keletrómai katonák mészárolták le.

²⁸ a keleti gótok ellenségei: a) és b) : l. 7a. sz. l.j. + számos más összecsapásban.

c) A hosszan tartó itáliai Byzánc-keleti gót a háború egész időtartama alatt harcoltak "vulgares" zsoldosok a gótok ellen. Hans Ditten : Protobulgaren und Germanen 62. old. (Prokop De bell. Goth.IV 26. 13.) Narses byzánci hadvezér 552-ben a Dalmáciai Salonából byzánci és egyéb csapatokkal + 5500 langobárddal + 3000 herul lovassal + nagy tömeg hunnal (vulgares) indult Totila góttjai ellen.

²⁹ A színhely történetirónként változó. (A 3.sz. láb.j.szerzői szerint valahol a Kárpátmedence északnyugati szélén.) Paulus D. szerint a langobárdokat vándorlásuk alatt (ény. irányból jövet) egy folyón való átkelés után éjjel érte a támadás. (Lehetett a Morva vagy a Vág bal partján.)

Az eseményt a *langobárd szájhagyomány alapján* a *Historia Langobardorum a VIII. sz.-ban írta le*. A levonható következtetések:

1) Az alvó langobárd tábort éjjel támadták meg. A támadók a sötétség miatt nem használhattak nyilakat, tehát nem lehettek nyilazó nép: hunok, vagy bulgárok.

2) A langobárdok ellentámadását vezető Lamisso uralkodási ideje alapján keltezhető az éjjeli csata időpontja: *439-446 között*³⁰ vagyis kb egy évszázaddal előzi meg a bulgár nép kialakulását.³¹ A támadók tehát semmiképp nem lehettek a még nem létező bulgárok

3) A "vulgares" csapatnak lova sem volt, Csak így képzelhető el, hogy az éjjeli vérveszteségtől meggyengült és csak részben lovasított langobárdok utólérték és legyőzték őket.

4) Következtetés: az éjjeli-támadók csak parasztok lehettek.

4a) Paulus Diaconus *vulgares*-nek nevezte ezt a népet (következésként v-vel), megkülönböztetve őket a Thráciában dúló bulgároktól³². Paulus a kora-középkor egyik népmegnevezését (l. 1.sz l.j.) vette át egy ismeretlen, közönséges, zömében *paraszt* népre.

4b) A langobárd tábor megtámadói gyengeségük tudatában kerülték a nyílt harcot. Aküzdelem helyének és időpontjának kiválsztása helyismeretre vall. A sajátos körülmények *helybeli paraszti* támadókra utalnak.

3.3.4.2. A Kárpátmedence germán népei alárendelt törzsekkel éltek együtt.

A német történetírók megállapításai szerint a Kárpátmedencében (így Erdélyben is) többnyire rövid ideig tartózkodó germán törzsek mint "Herrenvolk" uralkodtak a meg nem nevezett nemzetiségű paraszti őslakók felett.³³

3.3.4.3. A "vulgares" nép harcai. Szövetségben a gepidákkal avagy Bizánccal, de a keleti gótok ellen. A langobárdokkal történt első összecsapás után (l. 3.3 4.1. pont) a források a VI. sz. közepéig több esetben említik³⁴ a vulgares nép harcokban való részvételét a Kárpátmedencében vagy környékén.

3.3.4.4. "Bulgares" és legyőzött kárpátmedencei törzsek közös szereplése a VI. sz.-ban. A források (kivált a görögök) szerint a VI.-VII.sz. kisebb-nagyobb balkáni csatáiban gyakran harcoltak együtt *bulgárok* és szétvert

³⁰ O.J. Maenchen -Helfen számítása a langobárd királylista alapján. (Die Welt der Hunnen 96. old.) *Korábbi keltezők*: Menghin (Die Langobarden) 425-re; V. Besevliev (Protobulgarische Geschichte 75. old.) 422-re teszi az éjjeli öldöklést.

³¹ Kb a VI. sz. 30-50-es évei. L. 12.-13. l.áb.

³² Historia Romana XV.19. " **Bulgaris universa Thracia crudelitur devastatur.**"

³³ Uralkodó törzsek Ludwig Schmidt szerint a " Die Ostgermanen" (München 1933) c. műben 622-623. old. a *langobárok* és 544.old. a *gepidák*. Walter Pohl szerint: "Die Gepiden und die Gentes..."(Wien,1980) 277. old. a *herulok* és 285. old a *keleti gótok*.

A Hist. Langobardorum (II.26.) olyan függőségben élő népcsoportokat sorol fel, melyek a langobárdokkal együtt hagyták el Pannóniát :*Gepidos, Vulgares*....

³⁴ a) Theoderik keleti gót király panegyricusa (dicshimnusz író) *Ennodius* többszörösen tudósít *vulgares* harcokról Sirmium környékén az V. sz. végéről. CCLXIII V.19-22, 25-27 és VII 28 -

34 b) Paulus Diaconus 488-ról a Historia Romana-ban XV, 15

34 c) Cassiodorus Chronica-ja 504-ról: Sirmiumot (Pannónia II fővárosát) a keleti gótok visszafoglalják a *vulgares* néptől .

törzskötelékű, gyakorlatilag felbomlott germán törzsek harcosai. A szóbanforgó kárpátmedencei törzsek a *herulok* (csatavesztés 505 körül) és a *gepidák* (csatavesztés 567-ben). Ezen szétvert törzsek maradékai lakóhelyük közelében, a vereségük előtt tőlük függőségen élő öslakosoknál (vagyis a vulgares népnél) találtak legközelebb menedéket. 505 után a herulokkal avagy 567 után a gepidákkal együtt küzdő bulgares az utóbbiak kárpátmedencei eredetére utal, csak a görög írásjegyekből hiányzó v miatt változott át nevük kezdőbetűje b-vé.

3.3.4.4.1. *Herul- bulgár* közös támadásokról tudósít Jordanes 530 körül³⁵. Kosmas Indikopleuktes az 540-es évek végén együttélésükről³⁶ számol be Dalmáciában.

3.3.4.4.2. A bizánci források többször említenek *gepidákat bulgárokkal együtt az* avar-bizánci hadjáratokban³⁷, akik csakis a Kárpátmedencéből jöhettek.

a) 600 körül Priskos hadjáratában a Bánátban az avarok ellen.

b) 626-ban Konstantinápoly ostrománál .

3.3.4.5. Bulgárok avar hadakozásokban.

Az eddig felsorolt harci cselekményeken kívül feltehető, hogy az avarok balkáni csetepatéinak βουλγαρ résztvevői is a Kárpátmedencéből származtak, mert az avarok egész aktív korszakában (570-626) a tulajdonképeni (pontusi) bulgár területek nem álltak avar ellenőrzés alatt. A Thessaloniké két ostromában (616 és 618) résztvevőknél a krónika³⁸ hangsúlyozza, hogy azok az *Avar Birodalom belsejéből összevont barbárok, (tehát kárpátmedenceiek.)*

Az aktív avar időszakban két esetben *valószínű* valódi bulgár jelenlét a bizánci birodalom területén, (amikor a krónikák bulgárokat neveznek meg avar vezetés nélkül)

a) 595 és 598 között :egy 1000 főnyi bulgár csapat a Dunától délre Novae városánál megfutamít egy túlerőben lévő, támadó bizánci csapatot.³⁹

b) 602-ben a bizánci hadsereg kiűz egy Thrákiában dúló bulgár csapatot⁴⁰

3.3.4.6. Lázadás az avar uralom ellen és annak tragikus következményei.

Walter Pohl (a 22. láb. id. mű)⁴¹ a Fredegár krónika alapján leírja, hogy Konstantinápoly sikertelen ostroma után lázadás tört ki az Avar Birodalomban. A felkelés leverése után a (Fredegár szövege szerint) *bulgár Alzeco vezérnek 9000 harcosával és azok családjával menekülnie kellett.* Az akkori frank királynál Dagobertnél kaptak menedéket, aki azonban néhány hét múlva *egyetlen éjszaka során lemészároltatta őket.* Csak 700-an tudtak elmenekülni a *vérfürdőből Alcoin vezetésével.* Őket Walluch szláv (valószínű szlovén) fejedelem fogadta be. Innen

³⁵ A *Romana*-ban (363. 20-22) herulok, gepidák és bulgárok együttes pusztításairól számol be.

³⁶ Kiadta E.O. Winstedt, Cambridge, 1909. 119. old. Felsorolást tartalmaz Dalmácia és az Illyricum megkeresztelt népeiről. Itt kikersztelkedett herulok és bulgárok egymás mellett vannak említve.

³⁷ a) Theophylactus Simocatta :Hist.VIII. 3.11-15 a Priskos által ejtett foglyok felsorolásánál.

b) Georgius Pisida : Bellum Avaricum 194-203, 403-412 és Theophanes 315a 2-16

³⁸ Miracula S. Demetrii I, II. Hivatkozás az Avar Birodalom belsejéből való üsszevonásra: II.2. 170.

³⁹ Theophylaktus Simocatta: Hist. VII. 4,1-7.

⁴⁰ Michael Syrus X 24 .

⁴¹ 269-271 old.

néhány év után tovább vonultak Itáliába, ugyancsak *Alcoin vezérletével*. Itt a "vulgarum dux"-ot, mint Paulus Diaconus a VIII sz-ban írja⁴² Grimoald langobárd király embereivel együtt a *Benevent dukátusban letelepítette*.

3.3.5. Pannon bulgárok és onogúrok a Kárpátmedencében?

A bulgárok jelenléte a Kárpátmedencében nem bizonyított, de teljesen ki sem zárható. A tézis hasonlítható a dákoromán kontinuitás- elmélet megold(hat)atlan problémáihoz. Vitathatatlan, hogy a források bulgares-ei a kora középkorban nagyrészt (eleinte majdnem kizárólagosan). a Kárpátmedence lakóira vonatkoztak. A b kezdőbetűk magyarázhatók a vulgares v-jének átváltozásából is^{43*44}, de semmi este nem bizonyítják, hogy a szóbanforgó pannoniai népcsoport tényleg bulgár volt. Csak a IX. sz. elején, az Avar Birodalom megszűnése után biztos, hogy Krum bulgár cár betört a Kárpátmedencébe. Ezután *Erdély és Keletmagyarország* Marostól délre elterülő részei majdnem egy évszázadon át bulgár fennhatóság alatt állottak.⁴⁵ Egy IX. sz. előtti pannon-bulgár egzisztencia feltételezése származhat :1) a források téves értelmezéséből⁴⁶, 2) legendák történelmi forrásként való felhasználásából⁴⁷ vagy más 3) elméleti megfontolásból⁴⁸. A "pannonbulgár" elmélet történészei a következő időszakokban gyanítanak bulgár beáramlást a Kárpátmedencébe:

⁴² Paulus következetes volt a vulgares és bulgares megkülönböztetésében. Ahol idokoltnak látta (Thráciában), ott bulgarest írt.(l.30. lj.)

⁴³ A kezdőbetű megváltozását a görögben az ABC-ből hiányzó v betű (l. 3.3.2.4. p.) okozhatta

⁴⁴ A latinban a betűcsere lehet betacizmus következménye is (l. 3.3.2.3. p.)

⁴⁵ Valamennyi egykorú keleti és nyugati forrás tudósít *Krum* és a frank hatalom összecsapásairól valamint a bulgár hódításról a Kárpátmedencében.

⁴⁶ a) A történelemírás egyik legnagyobb tévedése, hogy a Paulus által leírt *vulgares-langobárd* csatát (kb 430) a bulgárság első fellépéseként tartja számon, holott a napszak (l. 3.3.3.2.p. : *éjjel nem lehet nyilazni*), és a keltezés figyelembevétele esetén (l. 3.3.2.2.p, 12. és 13. lj. a bulgár nép 463 és 530 között alakult ki) a langobárdok éjjeli harcánál a bulgárok szóba sem jöhetnek.

b) Bizánci források nem írhattak az avar hadjáratok *vulgares* résztvevőiről, mert nem volt v-jük. Következésképpen a krónikáikban csak *bulgárok* szerepeltek.

⁴⁷ A bulgár eredetmondát Nikephoros és Theophanes történetírók a VIII.sz. elején írták le. Eszerint *Kuvratnak*, a Don-Volga vidékén elterülő Nagy-Bulgária megalapítójának halála után (kb 665) 5 fia felosztotta volna egymás között a bulgár népet, és minden fiú népével együtt egy másik hazát keresett. Ugyanez a motívum (a nép 5 felé osztása 5 fiú között) a horvátok (és a szerbek) eredetmondájában is feltalálható. Bár az eredetmonda történelmi forrásként való felhasználását *korunk történetírói* (Pl. Moravcsik, Haussig stb) *elvetik*, mégis *mások* (elsősorban a bulgár szerzők) a bulgárok Pannóniába jutását a legendából vezetik le.

⁴⁸ Negatív bizonyítás (hasonlóan a dákoromán kontinuitáshoz) pl Simonyinál, : "Die Bulgaren des 5. Jahrhunderts im Kárpátenbecken" Acta Arch. Hungarica 10.évf.(1959) 227-250 old., hogy a Kárpátmedencében a hunok és avarok között egy másik, török-jellegű lovasnomád népnek kellett az idő "hézagát" kitölteni. Ezek lettek volna a pannon bulgárok, akiknek azonban az V. és VI. sz-ban a Kárpátmedencében sem régészeti, sem nyelvi nyomuk nem maradt.

- 1) A hunokkal együtt;
- 2) Közvetlenül a hunok után;
- 3) Az avarokkal ;
- 4) Onogúr-bulgárok beáramlása a VII. sz. közepe után;

A pannonbulgároknak a fenti időszakokban való kárpátmedencei tartózkodása nem bizonyítható, mert sem nyelvi, sem archaeológiai nyomuk nem maradt. Ezen legfontosabb bizonyítékok hiányán túlmenően az elmélet ellen szól még :

3.3.5.1. A hunok és bulgárok együttes bejövede lehetetlen. Besevliev⁴⁹ és más bulgár szerzők úgy vélik, hogy *az akkor még kialakulatlan protobulgárok* támadták meg a langobárdokat, akik azután tovább maradtak volna a hunokkal Pannóniában. (A tézis lehetlenségéről l. 49 lj.) A történészek egyöntetű véleménye: a Bulgáriát megalapító bulgár nép a hun törzsközösség felbomlása következtében jött létre. Egyes források utalnak ugyan a honalapító bulgárokat megelőző időszakban is Kaukázusban tartózkodó bulgár törzsekre, melyeknél azonban bizonytalan 1) a létezésük, 2) a fennállásuk időtartama és 3) a területi kiterjedésük. Ezen törzsek létezésénél is kérdésesebb egy Kaukázusból való származási folyamat bizonyítása. Nehezen képzelhető el, hogy a népvándorlás menetét megváltoztató, minden más korabeli hadnál gyorsabb lovas hun sereg magával ragadhatott volna egy kevésbé kiképezett másik népeiséget. A Volgától a Kárpátmedencéig terjedő hatalmas birodalom megszállásának biztosítására a hunok a területen tartózkodó, uralkodó (Herrenvolk) törzseket használták fel. Azok a törzsek, amelyek függetlenek akartak maradni, elmenekültek előlük (nyugati gótok, vandálok). A maradék hun fennhatóság alá kerültek, de velük együtt uralkodtak (keleti gótok, alánok, szkírek, gepidák). Közöttük helyezkedtek el a hun törzsek : a Duna-Tisza közén , a Duna torkolata fölött és a Donnál.

3.3.5.2. A hunok uralma után a gepidák és a langobárdok társaságában nem képzelhetők el önálló pannonbulgárok.⁵⁰ Attila halála után utódai nem tudtak megegyezni az uralkodásban, s az addig függőségben élő germán törzsek többsége fellázadt ellenük. A döntő nedaoi ütközetet a hunok elvesztették a germánokkal szemben. A hunok és a csatában a hunokkal tartó germánok (pl a szkírek⁵¹) a Kárpátmedencéből a Fekete Tenger környékére menekültek. Az ezután következő évszázad folyamán alakult ki a pontusi steppén a hunok maradékaiból a bulgár nemzet. Az avar uralomig majdnem lehetetlen, hogy a hunok unokáit, a Pontus mentén kialakulóban lévő bulgárokat, a megerősödött kárpátmedencei germánok (gepidák, langobárdok) visszafogadák volna. (*L. még 51. lj.*)

3.3.5.3. Bulgárok bejövedele az avarokkal. A VI. sz. közepére a Fekete Tenger környékének kevert lakossága már annyira néppé állott össze, hogy

⁴⁹ l. Die protobulgarischeGeschichte pannonbulgárookra vonatkozó fejezete (75. old.)

⁵⁰ Walter Pohl : " Die Awaren" 228 old.

⁵¹ Hivatkozás a Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 191. old. *Skiren* címszó alatt Jordanes Getica 50-re.

magukat *kuturguroknak*⁵² (a Dontól nyugatra) és *utriguroknak* (a Dontól keletre) nevezték. A két nép azonos török nyelvet beszélt és a történelemírók általában *protobulgároknak*, azaz a bulgárok elődeinek tekintik őket. Bizánci források megemlékeznek egy-két igen erőteljes kuturgur dúlásról a birodalom területén, aminek a bizánci diplomácia a testvér-népek egymás ellen való uszításával vetett véget. A kuturgurok és utrigurok olyan sikerrel pusztították egymást, hogy mire az avarok kelet felől odaértek, könnyűszerrel behódoltatták őket. Az avarok bejövetelekor a források megemlékeznek egy a Kárpátmedencében (a Száva mentén) egy valószínűleg az avarok elől menekülő kutrigur csoportról, akiket Baján avar kagán továbbküldött az Illiricum feldúlására⁵³. Bár ezeknek a kuturguroknak a továbbiak során semmi nyomuk nincsen, mégsem lehetetlen, hogy maradt belőlük a Kárpátmedencében⁵⁴ Ezt tagadja Simonyi⁵⁵ és Besevliev.

3.3.5.4. Onogúr bulgárok a Kárpátmedencében. *Az avarok uralma alatt a Kárpátmedencében a bizánci Nikephoros és Theophanes (midkettő a IX. sz. elején élt, tehát a dunai bulgár állam megalapítása után) pannon-bulgárokról számolnak be, akiknek jelenlétét az onogur-bulgár birodalomnak Kuvrat kán halálát követő szétesésére és a negyedik (általuk meg nem nevezett) fiának a ráeső néprésszel Pannóniába való bevándorlására vezették vissza. Eltekintve attól, hogy egy ilyen vándorlásnak sehol nyoma nincsen^{56*57}, a XX. sz. történelemírói a bulgár-onogúr nép ötfelé osztódását (Kuvrat 5 fiának a nyomában) általában legendának tekintik.⁵⁸*

Egy új vezető népréteg (onogúr ?) VII. sz.-i betelepülését régészeti nyomokkal, az ú.n. *griffes-indás* motívumok felbukkanásával, kivált a *griffes övcsatoknak a sírokban* való hirtelen és rendkívül széleskörű elterjedésével igazolják. Ezen

⁵² A kuturgurok neve *Tomaschek* szerint a török kötrügür-ből (= kiváló), Paulys Real-encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Band XII. 520.old. *Altheim* szerint: Geschichte d. Hunnen I 16.old. qut-tariy-ar = Boldog származású nép.

⁵³ Meander Prot. Excerpta de legationibus 26-28.

⁵⁴ Csallányi Dezső elmélete

⁵⁵ Simonyi D. I. 51. l.j. id. mű 238. old. "az avarok elől menekülő kutrigur csapat a Szávánál ezen nép utolsó maradékának tekinthető".

⁵⁶ W. Pohl : "Die Awaren" 286. old. 3. pont hivatkozik a "Miracula Demetrii"-ben leírt számos ethnogenetikai folyamatra a Kárpátmedencében, amely forrás azonban semmit nem árul el arról, hogy ott 680 körül egy teljesen új nép bukkant volna fel.

⁵⁷ Bálint Cs.: "Die Archäologie der Steppe" 171. old. "egy vándorlásnak a Kaukázus felől a Kárpátmedence irányába sem archaeológiai, sem történelmi nyomai nincsenek a 7. sz.-ban."

Viszont ugyanő a 174. old. 2 pontban 670/80 körül a Kárpátmedencében archaeológiai jelekről tesz említést, melyek ott egy új, keletről jött népcsoport feltűnésével lehetnek kapcsolatban.

⁵⁸ Kuvrat halála után (643 körül) a bulgár eredetmondában szereplő öt fiúból csak kettő realizálható, a többi neve a forrásokban nem szerepel. A két valóságos Kuvrat ivadék a két mai napig fennálló bulgár nép vezetője volt: nyugaton a mai bulgároknál Asparuch volt az első kán, míg Batbaján a volgabulgárok vezére volt. (W. Pohl id. mű 281. old.) L. még 50. l.j.

archaeologiai emlékekhez *hasonló jellegűek*⁵⁹ elvéte előfordulnak bizánci⁶⁰, iráni⁶¹ vagy középázsiai⁶² környezetben is. Az igen gyéren talált külföldi régészeti leletek mégsem vezetnek eredményhez. Nem vezethető le belőlük egy új néprétegnek egy határozott irányból való betelepülése a Kárpátmedencébe⁶³, mert:

1) A szóban forgó leletek nem egykorúak a magyarországi griffes díszítéssel. Koruk évszázadokkal, sőt néha évezredekkel⁶⁴ eltérő azoktól.

2) Sehol nincsenek jelen olyan tömegesen és nagy területen, mint a Kárpátmedencében.

Az ókor mondavilága a griffeknek a túlvilág gonosz erőivel szemben *földöntúli védőerőt* tulajdonított. A VII-VIII. sz. avar temetőiből *a felső népréteg férfisírjaiból sok száz bronzból öntött griffes övcsat került már elő*. A madárfejű, (többnyire) szárnyas, de négy lábú (ló vagy oroszlán? testű) bronz övcsatokon kiépezett meselények néhány tucat típusából négy jellegzetes példány a 2. sz. ábrán. Az avarkor griffjei *csak a sírokban* (nem a faluk maradványai között) találhatóak. A csodalény kultusza gyorsan és egyöntetűen terjedt el a Kárpátmedencében. *Nem az avarokkal együtt tűntek fel, hanem egy évszázaddal később, és még az avar korszakban meg is szűnt a kultuszuk. A motívum elterjedése tehát divatszerű*^{65,66,67}. Valószínűleg egy

⁵⁹ Övgarnitúrák, de nem olyan sűrűn, mint a Kárpátmedencében. A griffek hasonló módon sehol. (1.1a ábra)

⁶⁰ Falko Daim: "Der awarische Greif und die byzantinische Antike." Österreichische Akad. der Wissenschaften. 204. kt. (1990) *Typen der Ethnogenese*..... 273-293 old.; 292. old.: Az avar griff-kultúra a bizánci bronzöntéssel technikájának elsajátítása után és a bizánci övgarnitúrák hatására alakult ki.

Ugyanő u.a. mű 275. old. Jan Dekan szlovák archaeológust idézi: "A griff szkíta hatásra terjedt el az avaroknál, akik viszont az ógörög (hellén) művészetből vették át."

⁶¹ A késő-avar kor övcsatjainak eredete Erdélyi István szerint Bizánc és Irán felé mutat. Elterjedésük az avar birodalomban egy olyan *homogén művészetre* vall, amely *csak a Kárpátmedencére jellemző*. Spoleto 1987 *Popoli delle Steppe* 367. old.: "Über die gegossene Gürtelgarnituren der Spätavarenzeit..."

⁶² Bálint Cs. (l. 60. l. idézett mű) 171. old. az öntött övgarnitúrákat a keleteurópai Saltovo-Majaki, a motívumokat viszont a hellén kulturától származtatja.

⁶³ Peter Stadler (aki számítógép segítségével 30000 avar kori sír leleteit foglalta rendszerbe) hatalmas terjedelmű vizsgálata után kimondja, hogy a griff-motívum keletről származtatása nem szükségszerű, mert azokat a népi hagyományok fennmaradt régészeti emlékek nélkül is hosszú időn át életben tarthatták. (l. id. kiadás a 62. l. -ben): "Verbreitung und Werkstätten der awarischen Hauptriemenbeschläge." 307. old.

⁶⁴ A griffek évezredekre visszamenően nyomon követhetők a mitológiában. Erről részletesen Hugo Brandenburg Greif címszó alatt a Reallexikon für Antike und Christentum XII.951-995 old. Már a szumérekénél megvoltak. Innen folyamatosan (Egyiptomon és Iránon át) szétterjedtek az egész antik kulturára, a hellén és római kultúrkörre is. A kereszténység terjedésekor gyakoriságuk csökken. A VI.-VII.sz. folyamán (az avarkor kezdete) csak igen elvéte fordulnak elő.

⁶⁵ Bálint Cs. id. mű 171. old.

⁶⁶ W. Pohl szerint (id. mű 285. old.) a griffek elterjedése a Kárpátmedencében egyedülálló. Feltételezhető, hogy ez a sajátos kultusz a helyszínen fejlődött ki.

⁶⁷ Erdélyi István (l. id. mű 367. old.). A késő-avar övkultusz bizánci és iráni hatásra, de a

2.
ábra.

4 Duna-Tisza köze

17 Tisza mente

22 Bécsi Medence

31 Kisalföld
Szárny nélküli griff

mitológiai motívum és nem egy új, vezető népréteg elterjedése történt ebben az időszakban, melyhez nem kapcsolható népmozgalmi esemény.

Mindezek ellenére *nem zárható ki egy új népréteg betelepődése sem*. Amennyiben voltak az időszakban jövevények, azok *nem egy olyan harcias lovasnomád törzshöz tartoztak*, mint amilyen a Bulgáriát meghódító onogúr-bulgár nép volt. Hiányzik a Kárpátmedence griffes korszakából a szomszédos területek megsarcolása⁶⁸ ami a többi nomád hódításra annyira jellemző. (L. hunok, avarok, dunai bolgárok, honfoglaló magyarok). A temetőkben ritkává válnak a lovas temetkezések és a katonai jellegű tárgyak. A sírokba a paraszti életvitel eszközei kerülnek.⁶⁹ A griffekkel együtt a Kárpátmedencében a földművelés és nem a nomadizálás *terjedt el* erőteljesebben. A hatalmas temetők⁷⁰, a szarvasmarha tartás elterjedése⁷¹ a falvak helyén talált kenyérsütő harangok⁷² és a fedeles fazekak⁷³ az általános megtelepedettséget bizonyítják. A népsűrűség magas volt. A falvak sűrűsége bizonyos területeken (Bécsi Medence⁷⁴, Kisalföld⁷⁵, Körösök vidéke⁷⁶)

Kárpátmedencében alakult ki.

⁶⁸ Walter Pohl: "Das awarische Khaganat und die anderen Gentes im Karpatenbecken." Südosteuropa Jahrbuch 17.kt. 41-52 old. Szerinte a Kárpátmedence békés fejlődése a VII. sz. közepe után nem mutat egy új, nomád vezetőréteg betelepülésére. Innentől kezdve egyáltalán nem volt háború a szomszéd népekkel.

⁶⁹ A lakosság elparasztiasodása a kor régészeti leleteiből kiolvasható. Összefoglalóan erről W. Pohl id. mű 8. feje : "Das Jahrhundert der Greifen" = "A griffek évszázada" címmel. 289. old.

⁷⁰ Temetők 1000 feletti sírral többszörösen előfordulnak. Közelükben legalább 300-as lakosságú falvak kellett állnia. Példák :Kölked, Zsély (Zelovce) Szlovákia. (1000 sír). Utóbbi, régészetileg teljesen feldolgozott temetőről Szentpéteri J. számol be az Acta Archaeologia Hung. 37. évf. 79-110 és 147-184. old. A Tiszafüredi avarkori temetőben 1300 sír van.

⁷¹ Bálint Cs. id. mű 167. old. táblázatában nyolc lelőhelyen talált állatcsontok statisztikájából kivehető, hogy minden esetben *a marhacsontok száma általában 50% felett volt*, ami megtelepült lakosságra vall. (Lócsontok általában 10% alatt.)

⁷² A sütőharang a magyar búbos kemence elődjének tekinthető. Ez egy égetett agyagból készült bura, mely az egész tűzhely felületét le tudta fűdni. Használata előtt a tűzhely lemezét átforrósították. Erre került a sütni való, föléje a harang, melyet még parázzsal is beborítottak.

a) Leírás Bálint Cs. id. mű 165. old. Sütőharangokat csak a Dunától keletre találtak.

b) Szőke B. : Zur awarenzeitliche Siedlungsgeschichte des Körösgebietes....Acta Archaeologica Hung. 32.évf.(1980) 181-203. old. Ezen a vidéken majdnem minden kutató ásatásnál találtak sütő harangot, avagy azok töredékét.

c) Az előző cikkben Szőke idézi Kovalszki írását, miszerint a dobozi ásatásnál minden háznál találtak sütőharangot.

⁷³ Bálint Cs. id. mű 165. old.

⁷⁴ W. Pohl id. mű. 290. old. az avar falvak eltérő nagyságáról ír. Kétségtelen voltak nagy faluk is, (a Bécsi Medencében és a Körösök vidékén) azonban a Saltowo-Mayaki kulturára jellemző erődítések nélkül. 317. old. Nagy Károly avar hadjárata alkalmával a Bécsi Medencében és a Kisalföldön sűrűn lakott területeken, kicsi paraszti településeken vonult át.

*felülmúlta az Árpádkorit. Mindez elképzelhetetlen (a kornak megfelelő) intenzív mezőgazdaság nélkül. A nagy létszámú, békés, paraszti lakosság demokratikus társadalmát a temetők mutatják*⁷⁷ A griffek korszakában a szegény köznép többnyire a jómódúakkal egy temetőben (de nem a gazdagok közé) temetkezett. A honfoglalás után a szegények és a gazdagok nem kerültek többé közös temetőbe nyugovóra. Az utolsó avar évszázad társadalma az azt megelőző kornál egységesebb volt: általános paraszti kultúra és a vezéri sírok hiánya jellemzik. A Duna-Tisza táját tehát az avarkor végén nem egy bulgár lovasnomád törzs uralta. A temetők és az archaeológia tanúsága, valamint a szomszéd népek békében hagyása bizonyítják, hogy a Kárpátmedencét jó évszázadon át egy békés, paraszti nép töltötte fel. A késő-avarkori lakosság azonos a Paulus Diaconus által többszörösen feljegyzett V. századi "vulgares"-néppel, és a IX sz. bajor geográfusának "vulgarii" nevű népcsoportjával. A közbülső időszakban a források Kárpátmedencei "vulgares" és "bulgares" utalásai a terület lakosságára (a köznépre) és nem egy a történészek által feltételezett pannonbulgár, vagy onogúr vezetőrétegre vonatkoztak.

3.3.6. A "geographus bavarus" vulgarii-ja.

Európa történetíróit (a magyarok kivételével), kivált a XIX. sz.-ban, sokat foglalkoztatta az 1820-as években egy bajorországi kolostorból⁷⁸ előkerült kódex két utolsó oldalán talált földrajzi tárgyú bejegyzés. Ez a maga korában egyedülálló felsorolás valószínűleg a IX.sz második felében készült (a magyarok és a besenyők Etelköz és Levédia táján vannak megemlítve). Szerzőjét a mult század történetírói geographus bavarus-ként emlegették, magát az 58 népi csoportot felsoroló összeállítást korunk szakemberei *descriptio civitatum*-nak nevezik.⁷⁹ Valószínűleg az akkori német uralkodóház, vagy német egyházi vezetők részére szerkesztette egy széleskörű földrajzi ismeretekkel rendelkező, névtelen szerzetes, akit joggal neveztek a mult században geographus bavarus-nak. A megrendelő egyházi vagy világi hatalomnak szüksége volt (hittérítési vagy hódítási célból) valamennyi Dunától északra lakó nép és törzs megbízható összeírására. A nagy német térítő tevékenység a IX. sz.-ban indult, melynek során (a középkor végéig) megtérítették és germanizálták az Elba és Odera közötti szláv népeket. A földrajzi összeírás megbízóinak fontos volt, hogy térítés közben ne kerüljenek összeütközésbe a másik nagyhatalommal, ezért a *descriptio* csak a Dunától, a

⁷⁵ Bálint cs. id. mű 166. old. A VIII. és IX. sz. avar temetőinek nagy száma egyes vidékeken (néha 10 is egy falu körül) Tiszavasvári, Kiskőrös, Komárom környékén egy középkor végének megfelelő népsűrűségre utal.

⁷⁶ Szőke B. id. mű 191. old. A Kőrösök mentén a falvak (melyek általában kicsinyek voltak) száma az avar korban csaknem kétszerese az árpádkorinak

⁷⁷ L. Szentpéteri id. mű 73. l. A szegények aránya 80% felett. Csak a vezető réteghez tartozókat, azaz a férfiak 10%-át temették el griffes övgarnitúrával.

⁷⁸ A kódexet a Regensburg melletti Prüll kartausi (régebben bencés) kolostorban fedezték fel. Jelenleg Münchenben a Bayerische Staatsbibliothek Kézirat Osztályán van megőrizve.

⁷⁹ A *Descriptio* torzításmentesen és teljes egészében olvasható Erwin Hermann középkori forrásokat ismertető művének 220-21. oldalán. "Slawisch-germanische Beziehungen im südosstdeutschen Raum..." (Collegium Carolinum; München, 1965)

Keletrómai Birodalom északi határától északra fekvő területekkel foglalkozott. A geográfus elkészítette a kívánt listát, melyben az Elba és a Volga között 58 néptörzset⁸⁰ sorolt fel. Néhány kivételtől eltekintve nemcsak a törzs (nép) nevét írta le, de igyekezett erejéről és kiterjedéséről is tájékoztatni. A nagyságrend közlésének a legegyszerűbb módja a néptörzs területén létrejött civitasok⁸¹ számának leírása volt. Ha a civitasok száma nem felelt meg a nép erőviszonyainak, vagy nem álltak rendelkezésre számadatok, úgy erre a körülményre megfelelő magyarázattal hívta fel a figyelmet.⁸² A leírás négy részből állt: 1) Az első 13 néptörzs a IX. sz-i Frank Birodalommal szomszédos, és ezen nagyhatalomtól politikailag függő területek felsorolása.⁸³ 2) A második csoport az előzőkkel szomszédos népeket ismertette. 3) A harmadik csoport keleti néptörzseket sorolt fel, nagyrészt Oroszország területén (24, általában nagyobb törzset)⁸⁴ 4) A descriptio negyedik része még 14 törzset jegyzett fel a harmadik csoporttól nyugatra, a második csoport közelében.

A geográfus nem egyformán ismerte a leírt népeket. Legpontosabb az első népcsoport leírása, *(a németekkel szomszédos néptörzsek)*, melyek lakóterülete még ma is térképre rajzolható (1.sz. melléklet) Ezen törzsek helyzete *a korabeli frank kódexek alapján is* rekonstruálható. A felsorolást a dánoktól délre lakó szláv nortabtrezi-ek (nordabodriten) és dél-délkeleti irányban haladva tizenegyediknek (a csehek után) a morvákat nevezi meg. Ezután a megkezdett irányban továbbhaladva a sorozatban a morvák szomszédságában a *nagyon kiterjedt területen és nagy sokaságban élő vulgarii* nép leírása következett. Ezen nép *nagysága* erőteljesebben hangsúlyozott, mint a többi 57 néptörzsé, feltételezhető tehát, hogy nagyobb volt a keleti szlávok sokszor tekintélyes nagyságú (olykor 500 civitates-t is magába foglaló

⁸⁰ A leírás címe : *Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii*. A lista nem a szláv népek összeírása, hisz az 58 népnév közül mindössze 30 volt szláv. Oroszország területén akkor még több nem szláv és keverék törzs volt (finnugorok, török népek, balti népek stb), mint tiszta szláv.

⁸¹ A civitas kétségtelenül egy aránylag nagy *(az átlagos falunál nagyobb)*, megerősített település volt, mely elegendő belső, szabad térséggel rendelkezett a környékről odamenekült lakosság befogadására. Erwin Hermann 79 l.j. alatt id. mű 215. old.

⁸² Pl. a 12. pozícióban a vulgarii-nál "habens civitates V...non sit eis opus civitates habere..." "vulgarii regio est immensa ... populus multus...multitudo magna ex eis sit" Másik példa: a 21. pozíciónál a "sittici" törzsnél nincs megadva a civitasok száma, de utal a nagyságukra : "regio immensa populus et urbibus munitissimus"

⁸³ Victor von Keltsch az "Altpreussische Monatschrift XXIII. kötet (1886. Évf.) Der bairische Geograph. 507. old

⁸⁴ A 3. csoportban szereplő népek nagy része és néhány törzs a 4. csoportból nem azonosítható a mai térképek alapján. 11 népnél nincs megadva a civitasok száma, a többinél megadott számok általában kerek számok. A geográfus, illetve megbízottjai nyilvánvalóan nem jártak személyesen valamennyi távoli országban. A földrajzi azonosítás nehézségeinek okai : a) egyes népnevek hallomás után történt leírása olyan mértékű torzításokkal járt, hogy helyes olvasatuk ma sok esetben lehetetlen. b) nagyon kevés korabeli forrásműben található oroszországi néptörzsek nevére való utalás. c) Hiányzik az ellenőrzés lehetősége.

= legkevesebb 150000 km -en települt) törzsénél. A vulgariinak nevezett nép az egész Kárpátmedencét kitölthette⁸⁵.

A kódex felbukkanása utána a nemzetközi történelemírás egyöntetűen *bulgárnak* ítélte meg a *vulgarii*-t, bár sokan kifogásolták a geográfus következetlenségét, hogy Dunától délre lakó népet is felvett jegyzékébe. A *descriptio* egyik első elemzője, Graf Buat, úgy küszöbölte ki az ellentmondást, hogy a kézirat keletkezési időpontját a VII sz. közepére tette, amikor a bulgárok még a Dunától északra tartózkodtak⁸⁶. Ezt a feltételezést a *descriptio* maga cáfolja meg azzal, hogy listájában a besenyőket, a honfoglaló magyarokat és az Oroszországban hódító ruszokat is felsorolja, mely népnevek csakis a IX.sz. második felében fordulhatnak együtt elő. A "vulgarii"-k nem lehettek bulgárok, mert: 1) A IX. sz-ban az egész bulgár nép a Dunától délre eső területen helyezkedett el. A Kárpátmedence Marostól délre eső részét csak a század első felében tartották megszállva. A felsorolt 58 néptörzs egyikére sem lehet rábizonyítani, hogy a Dunától délre települt volna. 2) A *descriptio* első csoportjának Dániától a morva határig gyakorlatilag összefüggő területe a bulgárok esetében 900 km megszakítással folytatódott volna, ha a geográfus 12. népként a bulgárokra gondolt volna. 3) A geográfus listájában az első népcsoport népei a IX. sz. 2.felében (a leírás valószínű keletkezési időszaka) a ~~német~~ ^{frank} ~~és~~ ^{és} ~~szász~~ ^{és} ~~ország~~ ^{ország} hűbéresei voltak, a Simeon cár vezetése alatt álló *bulgárok ezzel szeben senkinek nem voltak alárendelve*. 4) Ugyanezen népek lakóterületei határosak voltak a frank birodalommal⁸⁷, ami a bulgárokra nem áll. 5) A *descriptio* (minthogy hittérítésnél szolgált tájékoztatásra) még akkor sem vehette volna a fel soraiba a bulgárokat, ha azok a Dunától északra laktak volna, mert Cyrill és Metod irányításával a bulgárok megtérítése akkorra már megtörtént⁸⁸

.A "*vulgarii*"-k szlávok sem voltak, mert a geográfus szerint "nem szoktak civitas-okat létesíteni".⁸⁹ A megerősített települések hiánya az avarok területén modern nyugati kutatóknak is feltűnt.⁹⁰ A középkor írástudói közül egyedül a *descriptio* nevezte a Kárpátmedence népét *vulgarii*-nek (nem *vulgares*-nek avagy *bulgares*-nek).. Az avar uralom letűnése után az ottmaradó paraszti lakosságot nem

⁸⁵ A *descriptio*ban felsorolt törzsek települési körvonalai a következő források alapján kerültek a térképre: 1-9 Joachim Herrmann: "Siedlung, Wirtschaft.... der slavischen Stämme zwischen Oder ... und Elbe"; (Berlin 1968 17- 38 old). J. Herrmann a németországi szlávok legalaposabb ismerője, számos, a témával foglalkozó mű szerzője

10-11 a csehek és morvák településterülete XIX. sz.- i nemzetiségi térkép szerint

12 *vulgarii* = Kniezsa XI. sz.- ról szerkesztett térképének magyar nyelvterületével

13 a pannonszláv állam határai ismeretlenek. Nagy Károly a Rábaig nyomult előre. Új hódításának kormányzását az északkeleten lakó (morva-szlovák) vagy a délnyugaton települő (szlovén) szlávokra ruházta.

⁸⁶ Dobrovsky: Die Slavenstämme auf der Nordseite der Donau. Az "Österreichische Arch. für Geschichte" folyóirat 18. kötet, (évf. 1827.) 509. old.

⁸⁷ Iste sunt regiones quae terminant in finibus nostris

⁸⁸ 861-ben Victor von Kelsch id. cikk 515.old.

⁸⁹ Non sit eis opus civitates habere

⁹⁰ W. Pohl id. mű 290. old. Nagy falvak előfordulása ellenére hiányoznak a délorosz Saltowo-Mayaki kulturára jellemző erődítések.

lehetett többé avarnak nevezni. A honfoglalók a Kárpátmedencében a geográfus által vulgarii-nek nevezett néppel (és nem szlávokkal) találkoztak.

3.4. A

Kárpátmedence, ahol a történelemírők képzelete nem ismer korlátokat.

Az írott történelem tanúsága szerint a magyar honfoglalás előtt a Kárpátmedencét egyik ma élő nemzet sem birtokolta teljesen. Korunk *történetírói* ezért a Kr. u. I. évezredben a területet a szabad zsákmányszerzés nagy vadászmezejének tekintették. A "*senki földjén*" való kalandozásért senkinek nem tartoztak számadással. A 3.3.5. fejezetben már volt szó a "pannonbulgárok"-ról, akiknek első fellépésénél a bulgár történetírás egyetlen forrásra hivatkozott: a vulgarest író Paulus Diaconusra. Nagystílusú elnéztek azon csekélység felett, hogy a kérdéses találkozásnál a bulgárok még nem képeztek nemzetet.

3.4.1.A német történetírás

annak tudatában, hogy a bulgárok az V.sz. elején még nem léteztek, Paulus D. *vulgareseit* egyenesen hunoknak tekinti^{91*92*93}. Ezt a népet a langobárdoknak, bár harmadik nekifutásra, végülis sikerült legyőzni. Az időpont egy hun-langobárd összeütközést nem zár ki, az mégis elépzelhetetlen olyan formában, hogy 1) a hunok éjjel támadnak és öldökölnek egy alvó langobárd táborban, majd 2) nyilaikat nem használva hagyják magukat másnap fényes nappal 3) egy vérveszteségtől meggyengült ellenféltől legyőzni. *A német történelemírás kínos fejezete maradt a germán törzsek egykori behódolása a hunok előtt*. A Skandinávia felől kiáramlott germán hódítók seregek a Délorosz síkságra települve a II. évszázadtól kezdve háborítatlanul sarcolták a Keletrómai Birodalom városait. Sikeres zsákmányszerzéseiknek 375-ben a hunok Európa keleti peremén való feltünése vetett véget. A győzelemhez szokott germánok nem tudtak az új haditechnikával támadó hunokkal eredményesen szembeszállni (részletes leírás a 25. sz. lábjegyzetben): a steppe büszke germán törzsei jóformán harc nélkül behódoltak (keleti gótok, gepidák), vagy elmenekültek a hunok elől (nyugati gótok, vandálok). Majdnem egy évszázadig, (Attila haláláig) alárendelt szerepet játszottak a hunokkal szemben. Erre a századra esett a langobárdok csetepatéja a vulgaresekkel (l. 3.3.1.3.pont), akiket, *miután a történelemírás bulgárokat akkor még nem ismert*, az idézett német történetírók hunoknak nyilvánítottak. Ilyen módon a kicsi, de nagyon eredményes langobárd törzs harci dicsőségét felértékelték. A népvándorlás irányát megváltoztató, egy évszázadon át diadalmas hunok legyőzése valóban nagy eredmény lett volna a kis langobárd törzsnek, de a Paulus D. által leírt körülmények *nem hun harcmodorra vallanak. Attila halála előtt egyetlen germán törzs sem merészelt a hunokkal harcot elkezdni*.

⁹¹ O.J. Maenchen-Helfen. Die Welt der Hunnen H.Böhlaus Verl. Wien 1978. 96. old..

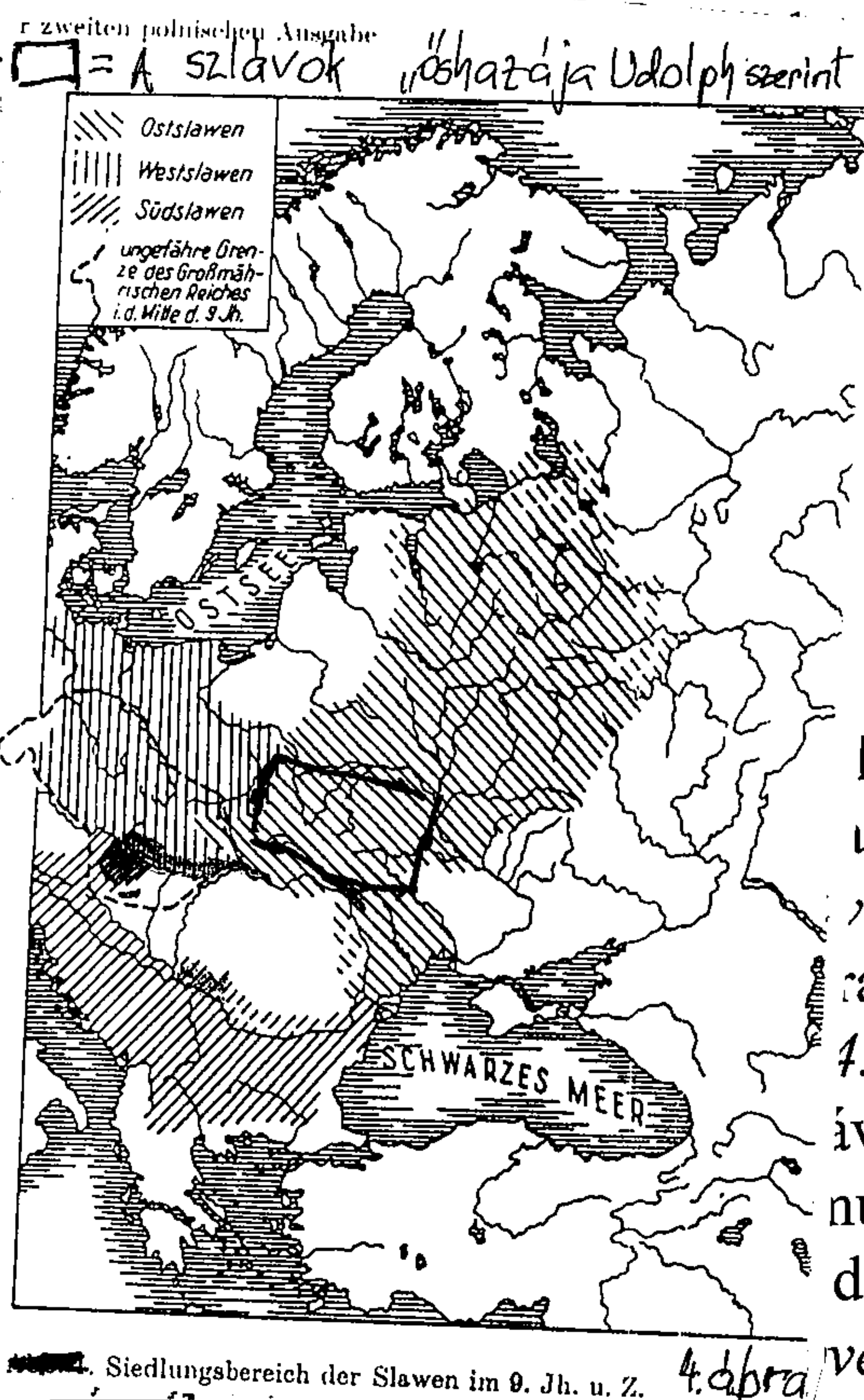
⁹² Wilfried Menghin : Die Langobarden

⁹³ Ludwig Schmidt : Die Ostgermanen

3.4.2. A szlávok térfoglalása és befolyása a nemzetközi történelemírásra.

A Kárpátmedence népvándorláskori történelmének felderítéséhez szükséges: **3.4.2.1. szlávok őstörténeté-**nek ismerete. A szlávok a többi indogermán néppel együtt jöttek be az európai Oroszországba. *Migrációjuk a Kr.e. 3. évezred folyamán valószínűleg évszázadokon át tartott.*

3.4.2.1.1. A keleteurópai őshaza. A szlávok kezdetben aránylag kis területet foglaltak el: a Kárpátoktól északra a Pripet mocsarakig, a Visztula és a Dnjeper között. *A terület határait, mely a jelenlegi Lengyelország keleti felét, Fehéroroszország délnyugati sarkát és Ukrajna nyugati peremét foglalta magába, nyelvészeti elemzések alapján többek között a német Jürgen Udolph⁹⁴ és a cseh L. Niederle⁹⁵ írta le. Utóbbi kelet-nyugati irányban néhány száz km-rel nagyobb kiterjedést adott meg: határok a Dnjeperen túl és a Visztulán innen. Az "őshaza"*

ek nagy részét erdő borította. A szlávok tettel települtek az erdők tisztásaira, a ritkás erdő és a folyók völgyeibe. A fák lombjai elfedték az erdőt, ellenségeik szeme elől. Jelenkori területük sokszorosa "őshazájuk" területének és a népességük a többi európai nép növekedésénél gyorsabb volt.

2.1.2. Szívárgás északkeleti irányban. A szlávok a 9. századon át a balti népek és a finnugorok igen lakott erdős országaiba szívárogtak be. Rátelepültek a finnugorokra és a hatalmas keleteurópai terület végül finnugorosodott.⁹⁶ *A szlávok oroszországi településterülete a Kr. u. I. évezred közepéig alakult ki.*

3.4.2.1.3. A szlávok vándorlása nyugati és déli irányban. A szlávok ezen, méreteiben minden megelőző népmozgást felülül elmozdulása külső hatás nélkül, Attila halála után kezdődött el. Déli irányban kb a V. század végén kezdődött el. *Déli irányban kb a V. század végén kezdődött el. Néhány száz évvel az avarok felbukkanása előtt indultak el. Néhány száz évvel később nyugat felé is megindult az áradat.*

Vándorlásuk mindkét irányban kb a VII. sz. végéig befejeződött. Az új hazát keresők a népmozgás két évszázada alatt néhány főnyi csoporttól több ezres sereget alkotó csapatokban szünet nélkül árasztották el a tőlük nyugat és dél felé eső tájakat. Azokon a területeken telepedtek meg, ahol *a népsűrűség* (az előző lakosság kipusztulása vagy elköltözése következtében) *alacsony volt.* Nyugaton közel egy, délen két milliónyi szláv keresett új lakhelyet. Míg a

⁹⁴ Jürgen Udolph : Zum Stand der Diskussion um die Urheimat der Slaven. Veröffentlichungen der Abteilung für slavische Sprachend..Osteuropa-Instituts Berlin-Wiesbaden 1971

⁹⁵ Zdenek Vána :Einführung in die Frühgeschichte der Slawen K.Wachholtz Verlag Neumünster 1970 34. old

⁹⁶ Jürgen Udolph id. mű 1. old.

nyugatra vándoroltak egy tömbben maradtak a szlávok többi részével, addig a délszlávokat a Magyarország és Románia területén élő népek tömbje választja el mindmáig nyelvrokonai tömegétől..(L 4. ábra a szlávok IX: sz.-i , a honfoglalást közvetlenül megelőző nyelv-területéről.)⁹⁷ A lengyel szerző tanulmányában közölt térkép is tanúsítja, hogy a Kárpátmedence nagyobbik részében soha nem élt szláv lakosság. A magyar történelemírás ezzel szemben (a szlovákhhoz hasonlóan) Safarikot követi, aki szerint " a Kárpátmedence a honfoglalás előtt szláv volt" . Figyelembe véve Kniezsa nemzetiségi térképét a kb 200 évvel későbbi állapotról , a Hensel által megadott szláv terület a Kárpátmedence nyugati és északi részén legalábbis a beárnyalt sávval kisebbitendő.

3.4.2.2. A szláv történetírók hatása a nemzetközi történelemtudományra.

Az elmúlt évszázadban a pánszlávizmus fellángolása döntően befolyásolta a történelem folyását és a történelemírást is . Az irányzat egyik szellemi atyja a jelenlegi Szlovákiában született P. J. Safarik volt⁹⁸. Életművét a "Slavische Alterthümer"⁹⁹ c. művében foglalta össze. A könyvében felhalmozott, hazafias buzgalomtól sugalmazott elferdítésekől (sokaságuk miatt) ezen vitairatban csak a kirívó, magyar vonatkozású esetekkel foglalkozhatunk, melyek hatása a történelemíráásra, a békeszerződésekre és a szlovákok nacionalizmusára mai napig kihat. Tehát Safarik *itt megválaszolható téves tézisei:*

3.4.2.2.1. *A szlávok már a rómaiak előtt a Kárpátmedencében voltak, amit a Balaton szláv nevének (pleso=tó) latinba való átvitele bizonyít.* Válasz : E. Schwarz szerint¹⁰⁰, bár a szó a szlávban is megvan, *eredete illír és általában vizeket jelent.* Ugyanitt Schwarz még néhány olyan szó szláv eredetét is megcáfolja¹⁰¹, melyekkel szláv szerzők a VI. sz. előtti középeurópai ittlétüket próbálták bizonygatni.

3.4.2.2.2. Safarik a jazigoknál (az egyik szarmata törzs) ókori források alapján¹⁰² két néposztályt különböztet meg: 1) sarmatae liberi = szabad szarmaták 2) sarmatae servi = szolga szarmaták .(Ugyanilyen társadalommegoszlás volt már a szarmaták elődeinél, a szkítáknál is.) A szolga szarmaták elnyomására a szabad szarmaták

⁹⁷ Witold Hensel: " Die Slawen im frühen Mittelalter" Berlin 1965. Térkép a IX. oldalon.

⁹⁸ 1795-ben született a gömörmegyei Kisfeketepatakon. (Ma Kobeljarovo)

⁹⁹ Paul Josef Safarik: " Slavische Alterthümer." Két kötetben. Leipzig 1843.

¹⁰⁰ Ernst Schwarz : Das Vordringen der Slawen nach Westen. A "Südost Forschungen"-ban= Internationale Zeitschrift für Geschichte.....Südosteuropas. Band XV. Jg. 1956 (86-106 old.) A 92. oldalon tárgyalja a "Pelso"-t , mely szerinte *illírből* átvett folyó- és völgy-elnevezés és Steierországban többször előfordul . Pöls helységnév ; Judenburgtól keletre a Murába ömlik egy Pöls patak. A Balaton 890-ből eredő neve Pelissa, 892-ből Pelisa. A Convers. Baioarum et Carantarum kódex 9. old. Lacus Pelissa Inferior= Balaton

¹⁰¹ A 99. l.j.-ben id. dolgozat 92.-94. old.

¹⁰² Ammianus, szent Hieronymus, Ptolemaius stb

az akkor ÉNY. Magyarországon élő germán quadokkal fogtak össze.¹⁰³ *A földművelő szolga szarmaták megérték a hun időket és bizonyos akkoriban feljegyzett "szláv" szavak használata következtében Safarik szlávoknak tartotta őket*¹⁰⁴ Ezek a "szláv" szavak más indogermán népeknél is előfordulnak, tehát kizárólagos szlávságuk nem igazolható. Semmiféle más alapon sem lehet Középeurópában és a Balkánon a VI. sz előtt szláv jelenlétet kimutatni.¹⁰⁵

3.4.2.2.3. A

*descriptio Safarik szerint = a szláv törzsek nyilvántartásba vétele. A szláv törzsekre való vonatkoztatást az európai szakirodalom is átvette. A lista tárgyát azonban megadja a címe (a 80. l.j-ben latinul leírva): A Dunától északra fekvő "civitates" (=városok) és vidékek leírása. Ebben a modatban nincs szó szlávokról. Elkészítésének célja valószínűleg az volt, hogy egy bizonyos vezető német hatalmi csoport a Keletrómai Birodalom határain kívül lakó nem keresztény néptörzsekről áttekintést kapjon. Hogy mennyire *nem a szláv törzsek felsorolása* a descriptio, azt Safarikot megelőzően egy másik szláv történész, a cseh Dobrovsky¹⁰⁶ állapította meg, aki a felsorolt 58 törzsből csak harmincat talált szlávnak. Safarik szerint a honfoglalás előtt teljesen szláv Kárpátmedencéből a magyar honfoglalók az "öslakos" szlávokat kiirtották, illetve elűzték. Állításainál hivatkozott Anonymusra¹⁰⁷. Ezzel szemben a Kárpátmedence a honfoglalást megelőzően túlnyomóan nem szláv volt, amint az a IX. sz.-i állapotot rögzítő kis térképről is (4. ábra) jól kivethető.*

3.4.2.2.4 Hogyan kerültek a keleti abodritok Bodrog

megyébe? A megelőzőleg mondottakból kivehető, hogy Safarik a Kárpátmedence honfoglalás előtti teljes elszlávosodását szándékozott bebizonyítani. Elképzelését a szlávok jelenléte, sőt egy szláv állam fennállása Bodrog megyében (Bács-Bodrog északi fele) nagyon megszilárdította volna. "Megtalálta" a kérdéses területen az általa "Bodrizzer"-nek (szlovákul *bodrici*) nevezett szláv törzset. Szellemi szülöttjét azonosnak vette a descriptio 14. pozíciójában megadott *osterabtrezi*-vel. Feltételezése több okból is lehetetlen: 1) Az abodritok törzsrészeinek félig német, félig szláv elnevezése csak német és szláv nyelvterületek határvonalán alakulhatott ki úgy, mint az abodritok országában, a Keleti Tenger déli partján. (5. ábra). A szláv tömb egyetlen nyelve

¹⁰³ Safarik a "Slavische Alterthümer"-ben I. 343.old. hivatkozik Tacitusra : histor. III.5. és Ammianus Marcellinusra XVII.12.

¹⁰⁴ Safarik a "szláv" szavakat a bizánci Theodosius császár által az Attilához követségbe küldött Priskos uti beszámolóában vélte felfedezni. Megállapítása ,*hogy kölest csak a szarmata időből ottmaradt parasztlakók termelheték*, helyes. Az idézett szavak szlávságára vonatkozólag l. 104 sz l.j.

¹⁰⁵ Ernst Schwarz (id. mű 97-98 old.) : Priskos a hunok nyelvét szkítának írta le . Safarik "szláv" szavai más indogermán nyelvekben is megvannak.

¹⁰⁶ Josef Dobrovsky az "Archiv für Geschichte....." c. folyóirat XVI. kötetének (évfolyam 1827) 509. old.

¹⁰⁷ Safarik : "Slavische Alterthümer II.kötet 202. old. és a 3. l.j. véleménye a következő:" Bár Anonymus általában nem szavahihető, legalább itt (t. i. *a honfoglalók szlávirtásának a leírásánál*) hitelt érdemel.

sem vette németből az égtájak megjelölését. Német nyelvterületen a korszakra (VIII-IX sz.) jellemző még az Oster használata Ost helyett.¹⁰⁸ A tartományrész nevéből tehát keletkezésének helyére és korszakára lehet következtetni. Bodrogban a IX. sz-ban hiányzik a német környezet.

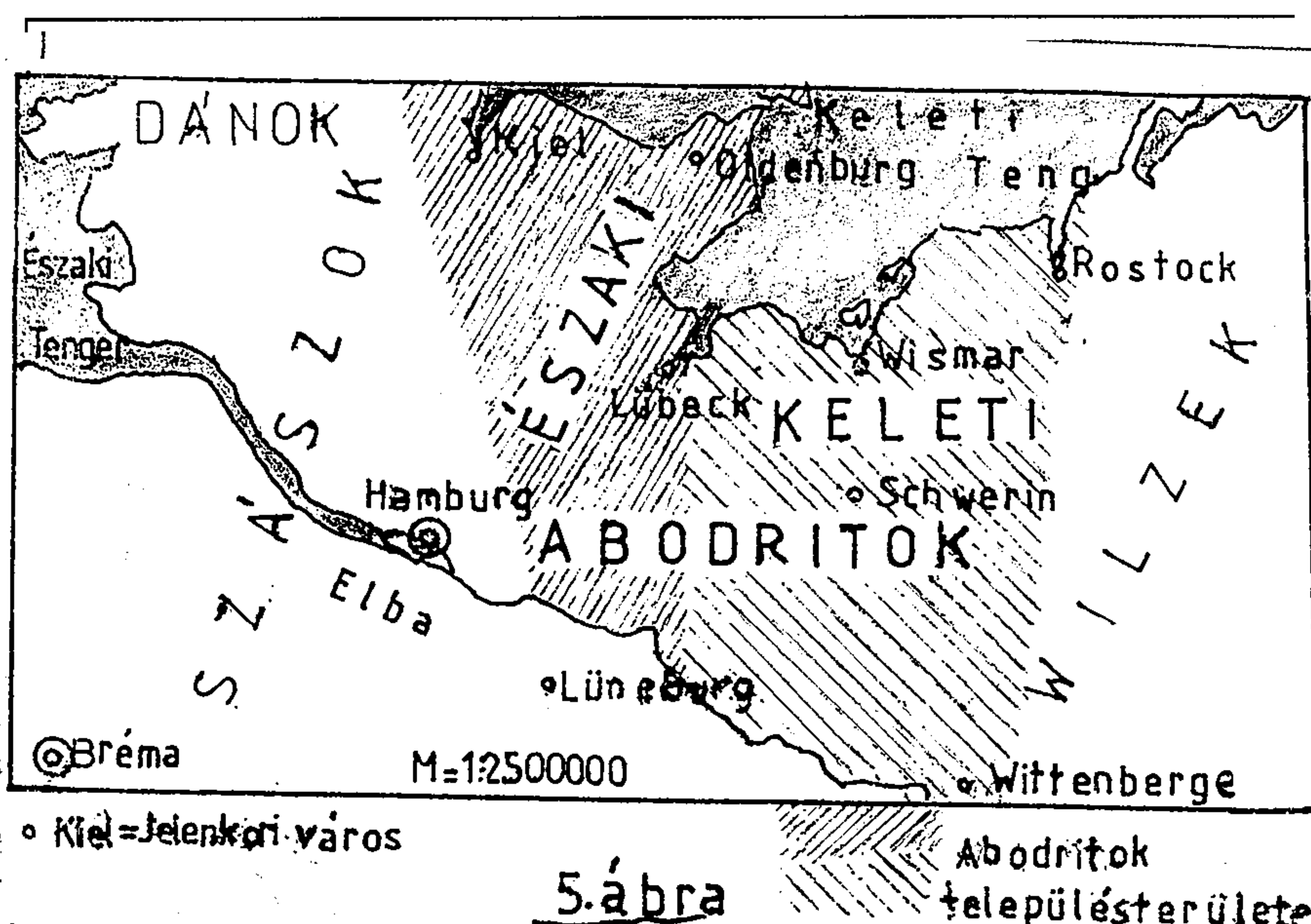
2) Az abodritok neve az Odera folyóval van összefüggésben.¹⁰⁹ A név a törzs vándorlásának irányából és helyzetéből a szláv tömbhöz képest adott : *ők azok, akik az Oderán túl laknak*. Itt ob = túl és odra = víz¹¹⁰ Az *obodrit* idővel abodrittá változott, önmegnevezésük pedig *abtrezi* volt . Az abodritok földjétől 200 km-re torkolt az Odera a tengerbe; Bodrog megyétől 1000 km a távolság odáig, és pedig északi irányban. Ha valaki ilyen messzeség ellenére az ideszakadt szláv törzset mégis az Odera után nevezte volna el, úgy az égtájnak megfelelően *südabodrit* nevet adta volna neki. 3) Safarik névadása (*Bodrizer = Bodrici*) szlavisztikusok véleménye szerint teljesen önkényes.^{111*112} és semmi estre nem vezethető vissza az Odera folyóra. Safarik megkísérli a nevet egy bizonyos *Bodr*-ból levezetni , aminek

előfeltétele, hogy hajdanában kellett volna egy ilyen nevű névadó törzsfőnek élni, (akiről egyetlen forrás sem emlékezik meg.)¹¹³

Hivatkozik a

romokban.heverő.Bodrog.v
árára

(építési.időpontjának..mega
dása nélkül),megemlíti az
ide 400 km-re folydogáló
*Bodrog folyót, stb*¹¹⁴ 4) A

Safarik nagyon gyorslefordításának képzelte el egy népi történetet. Az abodritoknál több mint fél évezredig tartottak a harcok a német és a dán és szláv szomszédokkal, amíg a vereségek és német rátelepülés következtében kisebbségbe kerültek és annyira felszívódtak, hogy a források többé nem említették őket.

..¹⁰⁸ Ebben az időszakban keletkezett Ausztria neve = *Osterreich* (ma *Österreich*) A frissen bekebelezett keleti tartományok (Ober- és Nieder-österreich) együtt képezték akkor a Keleti Birodalmat=*Osterreich*.

¹⁰⁹ Josef Perwolf : " Slavische Völkernamen " az " Archiv für slavische Philologie " folyóirat 7. évf.(1883) 590-628 old. 595.old

¹¹⁰ Az Odera folyó neve is vizet jelent

¹¹¹ J.Perwolf " Slavische Völkernamen " az " Archiv für slavische Philologie " 1884.év VII. kt 595-6 old.

¹¹² H. Kunstmann: " Der Name der Abodriten " a " Die Welt der Slaven " 1981(XXVI.) évf. 398.old.

¹¹³ Safarik : " Slavische Alterthümer " II. kt. 588. old. Következtetését Perwolf is elveti. Id cikk 596. old.

¹¹⁴ Safarik "bizonyítási" láncolata nyomatékossá lett volna Bodrog helyett Bodriwal, mert 1) nem 4, hanem 5 betűje azonos az abodrit betűivel ; 2) a Kárpátmedencében nem kétszer fordul elő, mint

források több mint fél évezreden át foglalkoztak a Keleti Tenger melléki abodritok viselt dolgaival, de csak a descriptio különböztet meg (német-szláv névvel) nord- és oster-abtreziket. A keleti abodritokat még egy forrás említi: a Frank Évkönyv 823-ból¹¹⁵ latinul, amely szerint a Keleti Tenger mellett lakó wilz-ek egy "orientalis abodritokkal" vívott csatában elvesztették a királyukat. Az osterabodritok csak akkor hadakozhattak a wilzekkel, ha az utóbbiak keleti szomszédaik voltak (5. ábra). A IX. sz.-i feljegyzéseken kívül (a descriptioiban és a frank évkönyvben) az abodritok törzs- részei sehol nincsenek saját névvel nevezve, de W. Fritze több forrásban is talált utalást a törzs két, sőt több egyenrangú fejedelmére.¹¹⁶ A törzs tehát két tartományban települt: a) Holsteinben (az ÉNy-i területen) a dánok szomszédságában. Ők a descriptio nordabtrezi-jei, akiket a X. sz.-tól wagri-ek-nek hívták. b) Mecklenburgban a Keleti Tenger déli partján. Ezt a területet lakhatták az osterabtrezi-ek. Az eddig idézett források, bár a IX. sz.-ban kettős törzsként, kizárólag az északon települt törzset tekintik abodritnak. 5) Van azonban történelmükben hét év (818-824), amikor egyes forrásokban¹¹⁷ egy dunai abodrit törzs bukkant fel. Bulgárokkal, majd pannon népekkel, de ugyanakkor az északon lakó wilzekkel együtt sorolták fel őket. Mindig abodritokról (és nem osterabodritokról) volt szó, akiknek a földrajzi helyzete nem volt egyértelmű. Végül a 824 évi frank évkönyv tisztázta, hogy ezekben az esetekben a keletszerbiai praedenecenti¹¹⁸ törzset nevezték abodritnak. A földrajzi fekvés meghatározása után dunai abodritokról többé nem esett említés. Tehát a Dunától délre, a bizánci birodalom érdekkörébe tartozó praedenecenti törzs néhányszor abodrit néven szerepelt a forrásokban (valószínűen téves információk következtében). Safarik a források eme rövid ideig tartó bizonytalankodását használta fel történelemkönyve építőköveként. Az északnémet területen 500 év elteltével asszimilált szláv törzs "áttelepítése" a Duna mellé olyan jól sikerült a "Slawische Alterthümer"-ben, hogy a nemzetközi történelemírás 1-2 kivételtől eltekintve¹¹⁹ a tézist átvette. Ugyanígy a magyar történelemírás is a mai napig. Például. a "Magyarok

Bodrog, de X ezerszer (a Bodri kutyák számának függvényében) 3) feltételezhető lett volna, hogy a Bodri nevet bizonyára a bodrici törzs adta először, és a név általános elterjedése a szlávok akkori kizárólagosságát bizonyítja a Kárpátmedencében.

¹¹⁵ Annales regni Francorum F. Kurze kiadásában Év 823, 160.

¹¹⁶ W. Fritze: "Datierung des Geogr. Bavarus" a "Zeitschr. für slavische Philologie" 1952.évf. 323-325.o.

¹¹⁷ Frank Évkönyvek: 818, 819 és 824-ből.

¹¹⁸ Annales Regni Francorum 824-ből (165. old. a Kurze féle kiadásban).... "legatos Abodritorum, qui vulgo praedenecenti vocantur...." A praedenecenti-ek a branicsevoi hercegség lakói voltak, mely a magyar királyság kialakulása után az Árpádok idején a Macsói Bánság és a Szörényi Bánság között, mint Barancsi Bánság Magyarország hűbérese volt (a Dunától délre).

¹¹⁹ I. W. Fritze a 115 l.j.-ben idézett mű 328. old. Ugyanő hivatkozik a lengyel Zakrzewski megállapítására is. Mindketten az "osterabtrezi"-ben a Keleti Tenger melléki Abodriti-ek keleti csoportját látják.

Krónikája" ¹²⁰ c. Officina Nova kiadásban 1995-ben megjelent millecentenáriumi díszkiadásban, ahol a IX. sz.-ban az "abodriti"-k a "praedenecenti"-kel együtt a Bánátban vannak feltüntetve. A "dunai abodrit" elmélet szenvedő alanyai azok a jugoszláv archaeológusok, akik Safarik bodrogi szlávjai után kutattak. Nagyon szorgamasan ásogattak. Jelszavuk volt: "mindegy, hogy mit találunk, csak szláv legyen". *Fáradozásaik* eddig teljességgel *eredménytelenek maradtak*.